

Хомич У. А.

*магістрантка кафедри вокально-хорового,
хореографічного та образотворчого мистецтва,
факультету початкової освіти та мистецтва,
Дрогобицький державний педагогічний університет
імені Івана Франка
м. Дрогобич, Україна
(ulianakh0408@icloud.com)*

Інтерпретація – важлива складова диригентсько-хорового виконавства

У статті акцентується на важливості оволодіння диригентською технікою, що має важливе значення у розкритті художнього образу хорового твору. Диригентська техніка включає комплекс умінь і навичок за допомогою яких керівник впливає на співаків і реалізує свій творчий задум. Крім того, диригент повинен вміти комунікувати, концентрувати увагу, володіти швидкою реакцією, методикою проведення репетиції, технікою читання хорових партитур. Розкривається сутність поняття «інтерпретація», визначаються фактори, що сприяють досягненню переконливого виконавського «прочитання» твору. Виокремлено етапи формування диригентом конкретних завдань-імпульсів хоровому колективу, відповідних до музичного тексту і особистісного ставлення диригента до композиторської партитури. Мета статті – розкрити особливості інтерпретаційного процесу у хоровому виконавстві.

Ключові слова: *хоровий колектив, композитор, диригент, інтерпретація, партитура.*

Interpretation is an important component of conducting and choral performance

The article emphasizes the importance of mastering the conducting technique, which is of great importance in revealing the artistic image of a choral work. It

includes a set of skills and abilities with which the leader influences the singers and realizes his creative idea. In addition, the conductor must be able to communicate, concentrate, have a quick reaction, a rehearsal method, and a technique for reading choral scores. The essence of the concept of "interpretation" is revealed, and factors that contribute to achieving a convincing performing "reading" of the work are determined. The stages of the conductor's formation of specific tasks-impulses for the choral collective, corresponding to the musical text and the conductor's personal attitude to the composer's score, are highlighted. The purpose of the article is to reveal the features of the interpretative process in choral performance.

Keywords: choral group, composer, conductor, interpretation, score.

Постановка проблеми. Диригентсько-хорове виконавство пройшло довгий шлях становлення та розвитку. Сьогодні воно є складною багатофункційною діяльністю. В основі диригентського обдарування – виконавські здібності, досвід, адже хоровий диригент не просто виконавець, а виконавець високого штибу, індивідуальність, артистична особистість. Його основним завданням є переконлива інтерпретація хорового твору, для досягнення якої потрібні глибокі загальні та музичні знання, досконала мануальна техніка, вміння комунікувати зі співаками, володіти волею тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтерпретація музичних творів неодноразово була в полі зору українських науковців. Так, перу В. Москаленка належать «Лекції по музичній інтерпретації» (2013), «Творчий аспект музичної інтерпретації» (1994), Н. Жукової «Інтерпретація як компонент музичної творчості: естетичний аспект» (2003), Ю. Ніколаєвської «Homo interpretatus в музичному мистецтві XX – початку XXI століть» (2020), В. Ковзун «Художня інтерпретація музичних творів як вищий щабель виконавської майстерності» (2014), В. Білобловського «Концепт “інтерпретація” в історії, теорії та музичному мистецтві» (2024), Г. Гаврілової, Л. Псарьової «Інтерпретація музичного твору: теоретичні аспекти» (2016) та ін.

Інтерпретація хорових творів була предметом уваги Г. Голика «Хорова інтерпретація» (2018), Г. Варганич «Особливості виконавської інтерпретації хорового твору» (2022), О. Заверухи «Виконавська інтерпретація сучасної хорової музики» (2019), Т. Багрій «Інтерпретація хорового твору як креативна складова в системі чинників виконавської майстерності майбутнього педагога-музиканта» (2021), Є. Дубінченко, Л. Гнатюк «Інтерпретація хорових творів доби бароко» (2017). Проте інтерпретація як важлива складова диригентсько-хорового виконавства ще не була досліджена.

Мета статті. Розкрити особливості інтерпретаційного процесу у хоровому виконавстві.

Виклад основного матеріалу. Методика навчання хорового диригування – замкнута й узгоджена система прийомів і способів навчальної роботи, всередині якої нелегко знайти резерви для модифікації методів викладання. Так, домінування пояснювально-ілюстративного методу, як і формально-логічного, на заняттях у класі диригування не сприяє вихованню активного самостійного мислення. Однак технологія диригентського виконавства під якою розуміють систему мануальних засобів, всього лише частина цілого, що витісняє критерії інтерпретації хорового твору. Цілком очевидно, що керувати виконанням спроможний музикант із активним музичним мисленням. Якщо диригент засвоїв твір за механічним записом, якщо він не пройшов усі стадії напруженої творчої роботи зі створення його інтерпретації, він не зможе керувати виконанням активно, з непідробною виразністю.

Проблема формування та розвитку інтерпретаторських здібностей, художньо-творчої майстерності хорового диригента ще недостатньо досліджена. У цьому контексті помітний розрив між естетикою, музичною психологією, теорією виконавства, з одного боку, та методикою його конкретних галузей – із іншого. Якщо естетика і загальна теорія мистецтва чітко визначили своє розуміння виконавства як вторинної творчої діяльності, то педагогіка і методика ще багато в чому залишаються на колишній позиції виявлення художнього змісту хорового твору радше в репродуктивному плані,

вказуючи, здебільшого, лише непрямі шляхи художнього розвитку диригента. Тим часом інтерпретація, будучи за своєю суттю творчістю, цементує виконавську діяльність як систему, проникає в кожен її елемент.

У музично-виконавській практиці поняття «інтерпретація» використовується у двох значеннях: як творчий пошук, спрямований на розкриття музичного задуму автора твору; як підсумковий результат осмислення нотного тексту і художнє тлумачення композиторського задуму, відображені в публічному виступі. Кожна натхненна інтерпретація вирізняється артистичною незалежністю, але тільки такою, що спирається на глибоке проникнення у сутність хорового твору і передбачає органічний сплав того, що було закладено композитором із тим, що було «почуте» проникливим диригентом. При цьому важливе значення має вивчення не тільки самого тексту хорового твору, а й традицій його тлумачення. Звідси виникає проблема співвідношення традицій і новаторства, об'єктивного і суб'єктивного начал у виконавському мистецтві.

Процес інтерпретації хорового твору диригентом є похідним від двох факторів, що визначають кінцевий результат, створення виконавської версії, що втілюється у низці конкретних одноразових виконань. Один із цих факторів – індивідуальність диригента, що включає чимало «складових», як-от світогляд, рівень розвитку інтелекту, емоційний досвід, вольові риси і риси характеру, професійний рівень, рівень мануальної техніки. Інший фактор пов'язаний зі зміною ситуації у музичному просторі, зростанням вимог слухацької аудиторії, еволюцією музичних стилів, піднесенням диригентської та вокально-хорової техніки. Будь-який із вище перелічених компонентів є джерелом варіантності виконавських інтерпретацій.

У теорії диригентського виконавства виокремлюють усталені технологічні етапи інтерпретаційного процесу: виникнення виконавського задуму під впливом хорового твору на чуттєву сферу диригента; безпосереднє емоційне враження від хорового твору; інтелектуальна активність; подолання суб'єктивності первинного сприйняття, усвідомлення об'єктивної художньої

значущості хорового опусу; координація розумових і практичних дій при втіленні інтерпретаційної версії; відтворення художнього образу твору в хоровому звучанні.

Диригент повинен розуміти структуру хорового твору, динаміку розвитку музичної тканини, відтворювати всі її динамічні властивості у своїх мануальних рухах, досягнути опус розумом і почуттям. Мануальні рухи – вияв мисленнєвої діяльності, її зовнішнє вираження, заключна ланка єдиного психофізичного акта, спрямованого на досягнення поставленої мети. Руки диригента – фактор реалізації художнього задуму, що не «створюють» інформацію, а передають її за допомогою мануальної техніки. Усі рухи координуються художнім завданням. Рельєфне відображення музичних уявлень у зовнішній руховій сфері диригента відбувається у процесі виконання, коли диригент переживає всі деталі, вкладені композитором у хоровій партитурі. Це переживання трансформується в емоційну сферу, рефлексивно викликаючи цим уявленням мімічні та жестикуляційні реакції.

Розвиток мануальної техніки хорового диригента залежить від внутрішніх причин. Точність виконання, його відповідність партитурі і творчим інтенціям диригента тільки почасти визначається механічними факторами.

Мануальні рухи і об'єктивний зміст хорового твору взаємодіють у процесі диригування. Музика, закладена в хоровій партитурі, визначає виразність жесту, який конкретизує її сутність. Відповідно, керуючи виконанням, диригент використовує як впливову силу музики, так і виразність власних рухів.

На думку Г. Варганич, «хорова музика і її виконання є колективною інтерпретаторською творчістю, чи реалізацією індивідуального диригентського задуму. ...рівень колективної і диригентської інтерпретації хорового твору перебуває в тісному взаємозв'язку між емоційною силою і талантом диригента, а також між рівнем інтерпретаторського мислення хору, його вокально-технічних можливостей» (Варганич, 2022: с. 255).

У процесі керування хором у кожного диригента формуються специфічні характерні мануальні рухи, ширше – диригентська техніка – комплекс засобів і прийомів за допомогою яких керівник спілкується і впливає на хоровий колектив. Вона передається за допомогою жесту, спрямованого на розкриття змісту хорового твору, його образної сфери. Диригентські жести репрезентують зовнішній прояв творчої індивідуальності митця, особливості протікання його психічних процесів, властиву манеру спілкування зі співаками. Жести як важливий засіб диригентської техніки є одним із засобів для досягнення художньої мети – інтерпретації хорового твору. Завдання диригента полягає у тому, щоб точно зрозуміти, розкрити і передати задум композитора через «мову» міміки та жесту, пояснень під час репетиційного процесу.

Проте техніка диригування – це техніка випередження звучання. Диригент мовби передбачає розвиток «прочитання» хорового твору, спрямовуючи колективне звучання. Диригентська техніка може коректуватися завданням втілення змісту конкретного хорового твору за допомогою арсеналу диригентських прийомів. Рухи диригента обумовлюються змістом хорового твору; вони повинні відображати творчі наміри диригента, спонукаючи колектив до реалізації цих намірів. Тобто, жести диригента повинні бути найбільш доцільними, невимушеними, виразними, точними. Так само вони передають емоційне наповнення і контролюють злагожденість виконання.

Важливе значення мають комунікативні інтерпретаторські засоби диригента, до яких належать технічно оправданий, виразний диригентський жест, що ґрунтується на єдності мануальної пластики, міміки, організованого в часі і просторі дихання. Отже, диригування – семіотична система, що включає такі складові елементи, як жест, міміка і дихання.

Досконала інтерпретація залежить від рівня виконавської майстерності хорового диригента. Це підтверджують дослідження науковців: «В інтерпретації, яка є специфічною ознакою виконавської майстерності, виявляється власне ставлення виконавця до образного змісту музичного твору і відображається рівень його творчих здібностей» (Багрій, 2021: с. 11).

Покликаючись на Т. Корнішеву, «результатом роботи диригента-інтерпретатора слід вважати виконавський (вторинний) текст хорового твору, що існує в уявній (самостійна стадія), реальній (репетиційна стадія) та завершених (концерт) формах» (Корнішева, 2013: с. 84).

Підготовка та реалізація концертної програми виводить інтерпретацію хорового твору на якісно новий емпіричний рівень – рівень взаємодії художніх смислів низки самостійних опусів. Мистецтво реалізації концертної програми, скомпонованої за законами музичної драматургії, є привілеєм керівника хорового колективу. Воно відкриває перспективу привнесення в концертний виступ нової естетичної значущості, отриманої через цілеспрямовану інтертекстуалізацію художніх квінтесенцій кожного хорового твору програми. Драматургічна цілісність концертної програми забезпечується естетичною єдністю, закладеною в її основу, що створює передумови для втілення творчого задуму. Повноцінна актуалізація такої монолітності можлива тільки в концертному проєкті, де виявляються переваги формування програми, де репетиційне натхнення переходить у нову фазу натхнення концертного, котре має свою яскраво виражену специфіку. Ця специфіка зумовлена «синергією» двох взаємоспрямованих емоційно-чуттєвих «потоків» – від артистів хору і диригента до слухачів і від слухачів до артистів хору і диригента, що приводить до переживання «катарсису» і духовного «перетворення».

Висновки. Інтерпретація хорового твору як акт виконання поширюється і на процес осягнення опусу, і на процес передачі його змісту. Так само кожен із цих етапів включає відносно самостійні розділи. Під осмисленням розуміємо вивчення хорового твору в усіх деталях і створення на цій основі виконавської концепції, художнього задуму; під передачею – реалізацію цього задуму в процесі репетиції.

Диригентська герменевтика (тлумачення диригентом хорових творів, технологічних і художніх намірів) є необхідною передумовою об'єктивації інтерпретаторського задуму. Диригентська герменевтика спрямовується на образно-смыслову сферу хорового твору, в якій реалізуються його

драматургічні особливості, відбувається становлення «характеру» і зміна настроїв хорового матеріалу. Найбільш плідно герменевтика виявляється в передачі диригентом змісту хорового опусу й інтерпретаторського задуму співакам хору через синергію комунікативних засобів, особливе місце в системі яких займає слово. Цей вербальний фактор – основне поле діяльності у репетиційному процесі, зорієнтованому на творче натхнення і досягнення високих виконавських результатів.

Список використаної літератури

1. Багрій, Т. (2021). Інтерпретація хорового твору як креативна складова в системі чинників виконавської майстерності майбутнього педагога-музиканта. *Витоки педагогічної майстерності*. Вип. 27. С. 10–15.
2. Варганич, Г. (2022). Особливості виконавської інтерпретації хорового твору : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції «Духовно-інтелектуальне виховання і навчання в XXI столітті». Харків : ХГПА, С. 251–255.
3. Корнішева, Т. (2013). Особливості інтерпретації диригентом хорового твору. *Проблеми сучасності: мистецтво, культура, педагогіка*. Луганськ : Луганський державний інститут культури і мистецтв. Т. 24. С. 78–88.